

*Піндосова Т. С.,
викладач англійської мови
кафедри англійської мови в судноводіннях
Херсонської державної морської академії*

ФУНКЦІЇ ЦИТАТИ В ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНАХ Д. БРАУНА

Анотація. У статті розглядається проблема цитати як форми інтертекстуальності, аналізуються наукові підходи до визначення функцій цього феномена у художньому творі. На основі вивчення доробків дослідників створюється класифікація функцій цитати в англійському детективному романі. Особлива увага приділяється виявленню цитат в детективних романах Д. Брауна та визначенню їх функцій.

Ключові слова: цитата, функція, автор, читач, класифікація, образ.

Постановка проблеми. Вивчення цитати як елемента художнього тексту є актуальною темою в сучасній лінгвістиці. Особлива увага цьому поняттю стала приділятися після виникнення теорії інтертекстуальності, коли його почали розглядати не тільки з точки зору літературознавства, але і як елемент інтертексту, що сприяє утворенню міжтекстових зв'язків. Під цитатою ми розуміємо дослівне відтворення елемента чужого тексту з графічним маркуванням або без нього, а також ремінісценції (включення в текст фрагментів чужого тексту, іноді дещо видозміненого, без згадування його назви і автора) та літературні алузії (натяки на який-небудь текст, котрий передбачається загальновідомим). Однак слід зазначити, що питання визначення і типології цього інтертекстуального елемента досі залишається актуальним.

Мова детективних романів Д. Брауна характеризується широким використанням елемента цитати. Він продуктивно вводить цю інтертекстуальну одиницю, яка при накладенні на вихідний матеріал викликає додаткові асоціації, створюючи нові смислові комплекси. Автор включає цитати в сильні позиції (епіграф і заголовок), і, особливо, в корпус тексту.

Мета статті – аналіз цитати у художньому тексті, зокрема в детективних романах Д. Брауна.

Реалізація поставленої мети вимагає розв'язання такого завдання – виявити в детективних романах Д. Брауна цитати та визначити їх функції.

Матеріалом дослідження є детективні романи Д. Брауна «Янголи та Демони», «Інферно».

Цитати вводяться в текст для реалізації певних авторських інтенцій. Як показує аналіз сучасних робіт, що представляють вивчення функцій цитат в різних дискурсах, існує велика кількість класифікацій функціональних особливостей таких мовних одиниць. Однак в даній статті ми будемо спиратися на класифікацію, запропоновану Т.О. Смирновою, оскільки на наш погляд вона є найбільш повною [4, с. 20.]. Слід зауважити, що Т.О. Смирнова включила до своєї класифікації деякі функції (ігрова, знакова, метатекстова, змістотвірна, текстотвірна, культуротвірна), що є характерними для всіх інтертекстуальних одиниць і не відображають особливостей цитат в їх конкретному виявленні в художньому тексті. Крім того, дослідниця не враховує ряд функціональних особливостей, на яких акцентують

увагу інші дослідники: узагальнююча, створення сатиричного ефекту [3, с. 157-168]. Таким чином, до нашої класифікації включено наступні функції цитати:

- 1) характерологічна функція використовується для увиразнення образу суб'єкта висловлення – автора чи героя;
- 2) відсилання до текста-донора – цитата розрахована на те, що читач впізнає джерело цитати, автора;
- 3) функція створення іронічного ефекту – за допомогою цієї цитати виражається глузливо-критичне ставлення автора до предмета зображення;
- 4) узагальнююча функція використовується автором для узагальнення думки, підведення підсумків, будування нового смислового ракурсу;
- 5) емоційно-оцінювальна функція відображає ставлення автора до повідомлюваного в тексті;
- 6) прогностична функція допомагає читачу передбачити, що далі станеться в художньому творі;
- 7) образна функція вводиться в текст для надання більшої виразності, колоритності зображуванню героїв та ситуаціям.

Виклад основного матеріалу. Характерологічна функція – категорія, що виявилася найбільш представленою у кількісному відношенні. Так, в романі «Янголи та Демони», описуючи кімнату священика Леонардо Ветра, автор включає в текст вислови Альберта Ейнштейна та папи Пія XII. Це характеризує героя роману як всебічно розвинену особистість, він був не лише слугою Бога, але й науковцем.

On the side wall, two additional brass cruciforms flanked a poster of Albert Einstein, his famous quote reading, GOD DOES NOT PLAY DICE WITH THE UNIVERSE [7, с. 22].

One of the bookends was etched with a quote: TRUE SCIENCE DISCOVERS GOD WAITING BEHIND EVERY DOOR. – POPE PIUS XII [7, с. 22]. У цьому прикладі автор показав, що у католицького священика був широкий кругозір, адже Леонардо Ветра вважав фізику «Божим законом всього сущого» [7, с. 22]. Він стверджував, що в устрої природи видно руку Господа; намагався через науку довести існування Бога тим, хто сумнівається.

Відсилання до текста-донора. Цю функцію реалізує цитата з Біблії (Новий Завіт. Євангеліє від Луки): «Forgive them, you might say, for they know not what they do» [6, с. 154; 1, с. 97]. Герой роману «Інферно» Бертран Цобріст переймався проблемою перенаселення Землі і знайшов своє вирішення проблеми. На жаль, більшість людей (на його думку, невігласів) не сприймали її серйозно, тому він, як справжній християнин, який піклувався про людство, пробачав їх словами з Біблії.

У наступному прикладі за допомогою цитати автор відсилає читача до життя великого італійського письменника Данте Аліг'єрі: «You shall leave everything you love most, Dante wrote of banishment. This is the arrow that the bow of exile shoots first» [6, с. 286]. Як відомо, жодне місце у світі не так пов'язане з Данте Аліг'єрі, як Флоренція, де він народився, закохався, згід-

но з легендою, у Беатріче. Письменника вигнали з дому, і йому судилося роками мандрувати італійськими селами, з тугою згадуючи свою домівку.

Автор «Інферно» включив у свій твір ще одну цитату з «Божественної комедії», в якій мова йде про «рідну домівку» [6, с. 819] Данте Аліг'єрі:

CANTO XXV

If it should happen ... if this sacred
poem –
this work so shared by heaven and
by earth
that it has made me lean through
these long years –
can ever overcome the cruelty
that bars me from the fair fold where
I slept,
a lamb opposed to wolves that war
on it ... [6, с. 819; 2, с. 475].

У цьому уривку згадується Флоренція, місто, за яким тужив великий італійський митець, пишучи свою поему.

Емоційно-оцінювальна функція. У текст роману «Янголи та Демони» автор вводить вислів письменника Гі де Мопассана щодо фрески «Страшний суд» італійського художника Мікеланджело: «Maupassant had once written that the painting looked like something painted for a carnival wrestling booth by an ignorant coal heaver» [7, с. 78]. Один з головних героїв роману Мортаті, як і автор, поділяє думку критика про те, що цій фресці не місце в оселі Святого папи, адже на ній персонажі зображені без одягу та в непристойних позах.

Функція створення іронічного ефекту. У деяких випадках цитати в мові Д. Брауна використовуються для створюються комічного ефекту. Так, головний герой детектива «Янголи та Демони» думаючи про братство «Іллюмінаті», згадує вислів В. Черчилля, прем'єр-міністра Великої Британії часів Другої світової війни:

In fact, Churchill had once told reporters that if English spies had infiltrated the Nazis to the degree the Illuminati had infiltrated English Parliament, the war would have been over in one month [7, с. 73]. Очевидно автор сатирично порівнює здатність членів ордену «Іллюмінаті» проникати у всі сфери суспільного життя з обов'язками шпигунів у часи війни.

Іншим прикладом створення іронічного ефекту є наступна цитата: «The inside joke was that accepting the papacy was a cardinal's «fastest route to heaven» [7, с. 77]. Д. Браун навів вислів інших героїв роману, звертаючи увагу на те, що всі знали, – папи довго не живуть, адже вони багато працюють та помирають від виснаження. Комічний ефект виникає в результаті порівняння (папство – найкоротший шлях до неба): папство, до якого так прагнули всі кардинали, а також влада, яку воно надавало, дуже скоро минали; проте завдяки цьому священнослужителі могли швидко потрапити до раю.

Узагальнююча функція. Часто цитати функціонують в тексті «як сентенції – носії вічних істин» [3, с. 161]. У романі «Янголи та Демони» автор резюмує думку про легкість досягнень в житті людини таким афоризмом: «He was a child of the Puritan work ethic. He could still hear his father speaking the old New England aphorism: If it wasn't painfully difficult, you did it wrong» [7, с. 105]. Д. Браун використовує цю цитату як висновок до контексту, в якому мова йде про розшифровку документу Робертом Ленгдоном, головним героєм роману.

Узагальнюючи міркування головного героя «Інферно» про Музей Аїя-Софія в Туреччині автор використовує наступну цитату відомого християнського богослова, ініціатора Реформації Мартіна Лютера: «Until a man is nothing, God can make nothing out of him» [6, с. 1422].

У висновку до внутрішнього монологу Вікторії Ветра (персонажа роману «Янголи та Демони») про дивну поведінку камерарія після того, як він отримав травму голови, Д. Браун вводить наступну цитату: «Each of us is a God, Buddha had said. Each of us knows all. We need only open our minds to hear our own wisdom» [7, с. 231].

Прогностична функція. У більшості випадків прогностичну функцію виконують цитати, включені в заголовок і епіграф, так як вони містять відомості щодо тематичного складу твору чи його проблематики. Так, вже сама назва роману Д. Брауна «Інферно» налаштовує читача на те, що центри сюжету – перша частина «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі «Пекло». Заголовок також перегукується з Інферно «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі та створеної за його мотивами картини Боттічеллі – «Мапа Пекла».

Епіграфом до роману є наступні слова: «The darkest places in hell are reserved for those who maintain their neutrality in times of moral crisis» [6, с. 23; 2, с. 27]. Цей вислів належать Джону Кеннеді, який в свою чергу колись послався на Данте Аліг'єрі – але лише за змістом, маючи на увазі, швидше за все, що ті «жалюгідні душі прожили, не знаючи ні слави, ні ганьби смертних справ» [8] і тому не допущені навіть у прірву Ада. Включаючи в текст цей фрагмент, автор прогнозує небезпеку для майбутніх поколінь через проблему перенаселення, яку ніхто не хоче вирішувати (герой роману «Інферно» науковець Бертран Цобріст створив та розповсюдив небезпечний вірус, здатний змінювати ДНК людини, завдяки чому кількість новонароджених з пліном часу зменшиться).

Образну функцію виконує видозмінена цитата з Біблії (Євангеліє від Матфея 5: 38-39) в детективі Д. Брауна «Янголи та Демони»: «No amount of good karma could make her turn the other cheek today» [7, с. 117; 1, с. 5]. Включений в текст фрагмент дозволяє проникнути у свідомість персонажа: Вікторія хотіла помститися вбивці батька, тому ніщо не могло зупинити католичку в її бажанні кровної помсти. Крім того, цитата передає зростаючу емоційну напругу героїні роману.

Ще одним прикладом увиразнення образу персонажа є наступна цитата: «When swimming into a dark tunnel, there arrives a point of no return when you no longer have enough breath to double back. Your only choice is to swim forward into the unknown ... and pray for an exit» [7, с. 406-407]. У той момент, коли вороги оточили Роберта Ленгдона, він повинен був переховуватися. Герой роману «Янголи та Демони» нервував, ніби був одним з давніх грецьких пірнальників, що заплив далеко, не має достатньо повітря та не може повернути назад, тож для нього залишався лише один вибір: плисти вперед.

Внутрішні страждання Роберта Ленгдона від творчих мук під час написання наукового твору з історії мистецтв влучно передає наступна цитата з Гомера: «Sing me, muse, and through me tell the story» [6, с. 809; 5, с. 45].

У романі «Інферно» Роберт Ленгдон занервував, опинившись у підземеллі будівлі Єребатан-сарай в Туреччині, що нагадувало лабіринт: «I found myself within a forest dark, Langdon thought, recalling the ominous first canto of Dante's masterwork, for the straightforward pathway had been lost» [6, с. 1468; 2, с. 17].

Висновки. Отже, вивчений мовний матеріал дозволяє дійти висновку, що для мови Д. Брауна є характерним використання багатофункціональних цитат. Матеріалом для цитат слугують не тільки вислови відомих науковців, історичних діячів, художників, скульпторів, письменників і поетів, але й Біблії. Цитати в детективних романах Д. Брауна використовуються як стилістичний прийом і вводяться в текст для характеристики героїв, міжособистісних відносин, опису й оцінки ситуації, реалізації іронічного ефекту, для підкріплення та узагальнення авторської думки.

Перспективами цієї теми можуть стати подальші дослідження форм інтертекстуальності в детективних романах Дена Брауна.

Література:

1. Библия. Книга Священного Писания Ветхого и Нового Завета в русском переводе. – Чикаго, США, 1990. – 925 с.
2. Данте Алигьери. Божественная комедия; пер. с итал. М. Лозинского / Вступ. ст. К. Державина. – М.: Правда, 1982. – 640 с.
3. Земская Е.А. Цитация и виды ее трансформации в заголовках современных газет // Поэтика. Стилистика. Язык и культура. Памяти Т.Г. Винокур. М.: Наука, 1996. – С. 157-168.
4. Смирнова Т.А. Типология и функции цитаты в художественном тексте (на материале романов А. Битова «Пушкинский дом», В. Маканина «Андеграунд, или Герой нашего времени»); автореф. дисс. канд. филол. наук: спец. 10.01.08 «Теория литературы. Текстология» / Т.А. Смирнова. – М., 2005. – 20 с.
5. Поэмы Гомера / Под. ред. О. Лаврова. – Ленинград, 1953. – 516 с.

6. Brown Dan. Inferno [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vk.com/doc8069473_215629575?hash=2d99d0b5d2e7178d05&dl=98c99737087cc5b9d1

7. Brown Dan. Angels and Demons [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.miracle-girl.com/angels&demons.pdf>

Пиндосов Т. С. Функции цитаты в детективных романах Д. Брауна

Аннотация. В статье рассматривается проблема цитаты как формы интертекстуальности, анализируются научные подходы к определению функций этого феномена в художественном произведении. На основе изучения научных работ исследователей создается классификация функций цитаты в англоязычном детективном романе. Особое внимание уделяется выявлению цитат в детективных романах Д. Брауна и определению их функций.

Ключевые слова: цитата, функция, автор, читатель, классификация, образ.

Pindosova T. Quote functions in the detective novels of D. Brown

Summary. The article is devoted to the problem of quote as an intertextuality form. The author analyzed the scientific approaches for determining the quote function in the literary text. On the basis of the researchers' papers the author created the quote function classification in the English detective novel. Particular attention is paid to the quote identification in D. Brown's detective novels and the defining of quote functions.

Key words: quote, function, writer, reader, classification, character.